

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «Порівняльний аналіз із зарубіжними країнами щодо практики
індивідуалізації адміністративних стягнень та її ефективності»

Студентка групи ПРм-13:

Когут Ангеліна Вікторівна

Керівник:

д.ю.н., проф. Кравчук М.Ю.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ.....	5
1.1.Поняття адміністративного стягнення.....	5
1.2.Індивідуалізація адміністративних стягнень: сутність, критерії, значення.....	6
Висновки до розділу 1.....	8
РОЗДІЛ 2. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ В УКРАЇНІ.....	10
2.1. Нормативно-правова база та загальні підходи.....	10
2.2. Практика застосування індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні.....	11
2.3. Проблеми та перспективи розвитку індивідуального підходу у застосуванні адміністративних стягнень	13
Висновки до розділу 2.....	14
РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	16
3.1. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Німеччині.....	16
3.2. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Польщі.....	18
3.3. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Норвегії.....	19
3.4. Індивідуалізація адміністративних стягнень у США.....	20
Висновки до розділу 3.....	22
РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ.....	24
4.1. Спільні та відмінні риси індивідуалізації адміністративних стягнень у різних країнах та правових системах.....	24
4.2. Переваги, недоліки та перспективи імплементації зарубіжного досвіду індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні.....	25
Висновки до розділу 4.....	26

ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Адміністративне право як галузь права виступає важливим інструментом забезпечення правопорядку та реалізації державної політики у сфері публічного адміністрування. Одним із ключових та невід’ємних елементів цього механізму є система адміністративних стягнень.

Система адміністративних стягнень існує не лише для того, щоб покарати правопорушників, але й, у першу чергу, для того, щоб превентивно впливати на останніх – запобігати вчиненню нових діянь, що порушують закон, як особою, яка їх вчинила, так і іншими громадянами.

У цьому контексті особливого значення набуває індивідуалізація адміністративного покарання — як спосіб забезпечення справедливості, доцільності та ефективності юридичного впливу. Саме вона враховує всі важливі деталі: характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника, його ставлення до вчинених дій, ступінь його вини, а також наявність обтяжуючих або пом’якшуючих обставин. Такий підхід сприяє більш справедливому й ефективному застосуванню заходів адміністративного впливу та підвищує довіру до правової системи.

В Україні, як і в багатьох інших країнах, процес індивідуалізації адміністративних стягнень має свої особливості, у яких, у свою чергу, є як позитивні, так і негативні сторони, що потребують удосконалення. Наявні проблеми можуть бути пов’язані із недосконалістю правової системи, відсутністю чітких критеріїв та механізмів диференціації, а також надмірним формалізмом у правозастосовчій практиці. Саме тут корисним стає досвід інших держав або ж навіть інших правових систем, які стають орієнтиром для вирішення проблем в національному підході.

Актуальність. Саме тому, регулювання даного питання є актуальним в наш час, оскільки наша держава, можна сказати, перебуває на етапі розвитку та на шляху такого бажаного для нас вступу до Європейського союзу, тому саме порівняння особливостей індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні та в країнах ЄС, країнах романо-германської та англо-саксонської правових

систем дасть нам можливість зрозуміти наявні проблеми та шляхи їх вирішення й удосконалення вітчизняного законодавства на основі практики міжнародного рівня та аналіз чинних положень законодавства.

Мета. Розкрити суть та зробити порівняльний аналіз підходів до індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні та деяких зарубіжних країнах різних правових систем і визначити можливості імплементації ефективних практик в національне законодавство.

Завдання. Порівняльно-правовий аналіз практики індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні та інших країнах, визначення спільних та відмінних рис підходів у різних правових системах, виявлення помилок в національному законодавстві, шляхи їх вирішення та удосконалення української системи індивідуалізації адміністративних стягнень.

Ступінь дослідження. Дослідженню особливостей даного питання та його ролі в правозастосовчій практиці України та інших країн (у цьому випадку взято до уваги Польщу, Німеччину, Норвегію та Сполучені Штати Америки) присвятили свої праці багато науковців та практиків. Зокрема, Т.О. Коломєць, О.В. Когут, О. Панасюк, Т.М. Корнієнко та інші.

Об'єктом дослідження є система адміністративних стягнень та практика їх індивідуалізації в країнах романо-германської правової системи (у цьому дослідженні взято до уваги особливості систем України, Польщі, Німеччини та Норвегії) та англосаксонської (Сполучені Штати Америки), їх порівняльний аналіз.

Предметом дослідження виступає практика індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні та зарубіжних країнах.

Методами дослідження є емпіричний та теоретичний, метод порівняльно-правовий та метод аналізу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

1.1. Поняття адміністративного стягнення.

Питанню суті адміністративного стягнення, аналізу його ролі та впливу на правозастосовчу практику приділяло свою увагу багато науковців. Звісно, кожен з них давав своє визначення даного поняття, трактував його по-своєму, опираючись на власний професійний та життєвий досвід, аналізуючи цей термін через призму свого виду діяльності.

Основним джерелом для визначення поняття є Кодекс України про адміністративні правопорушення, адже саме цей кодифікований нормативно-правовий акт є ключовим в такому аспекті. У статті 23 цього Кодексу наводиться дефініція поняття «адміністративне стягнення», яку законодавець визначає як «міру відповідальності, яка застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами» [18].

На нашу думку, таке визначення є дуже узагальненим і неповним, тому потребує більшої конкретизації. Тому більш повне розуміння нам дадуть саме доктринальні визначення.

Т. О. Коломоєць у своїй статті «Особливості адміністративних стягнень – невід’ємна складова новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства» вказує, що адміністративне стягнення – це захід адекватної реакції держави на вчинення делінквентом (фізичною чи юридичною особою) адміністративних деліктів із акцентом як на майнові (фінансові) обмеження прав, правомочностей, так й вплив на саму особу, її психіку, її поведінку [19].

О. В. Когут визначив адміністративне стягнення як «засіб примусу, що застосовується від імені держави до суб’єктів адміністративного проступку, визначених винними у вчиненні адміністративного проступку» [17].

Оксана Панасюк у своїй статті «Теоретичний огляд адміністративного стягнення: поняття і мета», також сформулювала визначення поняття

адміністративного стягнення. Вона вказує, що адміністративне стягнення – це міра відповідальності, зафіксована в санкції порушеної адміністративно-деліктної норми, що застосовується суб'єктами адміністрування в адміністративному порядку до деліквента [23].

Аналізуючи вищенаведені трактування, можна узагальнити, що адміністративне стягнення — це встановлений законом захід державного примусу, що втілює відповідальність за адміністративне правопорушення та виражається у майновому або особистісному обмеженні прав особи (фізичної чи юридичної), застосовується компетентними органами у визначеному адміністративному порядку з метою не лише покарання, але й правового виховання та запобігання рецидиву правопорушень.

1.2. Індивідуалізація адміністративних стягнень: сутність, критерії, значення.

Так як у законодавстві немає чіткого визначення поняття індивідуалізації адміністративних стягнень, його можна сформулювати на основі наукових джерел.

Зокрема, Т. М. Корнієнко визначає індивідуалізацію адміністративних стягнень як «вибір такого виду та розміру стягнення, яке буде найбільш доцільним і справедливим з урахуванням характеру правопорушення, особистості правопорушника та інших обставин справи» [21].

Тож можна сказати, що індивідуалізація адміністративного стягнення – це правозастосовчий підхід, який передбачає вибір міри адміністративної відповідальності з урахуванням конкретної природи правопорушення, особистісних характеристик правопорушника, соціального фактору та ставлення до вчиненого. Такий підхід слугує запобіжником формального застосування норм і забезпечує реалізацію принципів правової визначеності, пропорційності та справедливості.

Варто зазначити, що у гл. 4 Кодексу України про адміністративні правопорушення закріплено основні правила накладення адміністративного

стягнення. Ці положення КупАП уточнюють та деталізують конституційні принципи верховенства права, законності, гуманізму та, зокрема, індивідуалізації адміністративної відповідальності.

Отож, відповідно до статті 33 КупАП при накладенні адміністративного стягнення враховуються такі ознаки, як характер вчиненого правопорушення, особа правопорушника, ступінь його вини, майновий стан та обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність [18].

Важливою умовою індивідуалізації є врахування обставин, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Вони врегульовані в статтях 34, 35 КупАП. Цікавим є той факт, що перелік пом'якшуючих обставин законодавцем визначений як не вичерпний, а обтяжуючих, навпаки, – вичерпним. Це пояснюється тим, що пом'якшуючі обставини можуть мати індивідуальний, життєвий характер і значно варіюватися залежно від конкретної ситуації, тому законодавець залишає адміністративному органу можливість враховувати й інші, не передбачені прямо законом, фактори на користь особи. Тобто надає дискреційні повноваження адміністративному органу, що, тим не менш, сприяє індивідуалізації стягнень.

Натомість обтяжуючі обставини мають бути чітко визначені та передбачені законом, оскільки вони посилюють юридичну відповідальність, а отже — безпосередньо впливають на права особи, обмежуючи їх. Їхній вичерпний перелік слугує гарантією від зловживань з боку органів, що розглядають справу.

Важливо також врахувати практику Конституційного Суду України. Зокрема, у рішенні КСУ від 15 червня 2022 року №4-р(II)/2022 Конституційний Суд трактує так: «Аналіз норм КУпАП, що регулюють відносини з притягнення особи до адміністративної відповідальності, свідчить про те, що загалом ці норми мають розвивати, конкретизувати та деталізувати принципи Основного Закону України, зокрема принцип індивідуалізації юридичної відповідальності, визначений частиною другою статті 61 Конституції України“; „в законодавчому внормуванні відносин із притягнення особи до адміністративної або

кримінальної відповідальності обов'язково має бути дотриманий конституційний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності“; принцип індивідуалізації юридичної відповідальності у процедурі притягнення особи до адміністративної відповідальності „має виявлятися не лише в притягненні до відповідальності особи, винної у вчиненні правопорушення, а й у призначенні їй виду та розміру покарання з обов'язковим урахуванням характеру вчиненого протиправного діяння, форми вини, характеристики цієї особи, можливості відшкодування заподіяної шкоди, наявності обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність“» [26].

Отже, можна зробити висновок, що індивідуалізація адміністративних стягнень відіграє ключову роль при їх накладенні, адже забезпечує справедливість у сфері адміністративної відповідальності.

Оскільки такий підхід дозволяє враховувати обставини кожного конкретного правопорушення, що напряду впливають на міру відповідальності, він не лише підвищує ефективність адміністративного впливу, а й відповідає конституційним засадам справедливості та верховенства права. Застосування санкцій із врахуванням усіх значущих для справи обставин є однією з ознак правової держави.

Таким чином, індивідуалізація не є формальним інструментом пом'якшення або посилення відповідальності, а виступає гарантією конституційного принципу справедливості та засобом запобігання свавілля при застосуванні адміністративних стягнень.

Висновки до розділу 1

Отже, можна зробити висновок, що індивідуалізація адміністративних стягнень є необхідним інструментом забезпечення справедливості, гуманізму та ефективності у сфері адміністративної відповідальності. Вона дає змогу відійти від шаблонного, формального підходу до призначення покарань, натомість орієнтуючи правозастосовця на комплексний аналіз усіх релевантних обставин конкретного правопорушення. Серед них — особисті характеристики

правопорушника, його соціальне становище, ступінь вини, мотиви, а також пом'якшуючі й обтяжуючі чинники, передбачені або дозволені до врахування нормами законодавства.

Такий підхід забезпечує баланс між метою покарання і принципами справедливості, пропорційності та правової визначеності. Він має глибоке коріння не лише в положеннях Кодексу України про адміністративні правопорушення, а й у конституційних засадах, що закріплюють принцип індивідуалізації юридичної відповідальності як складову верховенства права. Практика Конституційного Суду України підтверджує, що індивідуалізація не є факультативною чи формальною дією, а навпаки — є обов'язковим елементом справедливого притягнення до відповідальності.

Таким чином, індивідуалізація адміністративних стягнень не просто конкретизує міру відповідальності — вона слугує запобіжником проти свавілля, посилює превентивну функцію права, формує довіру громадян до механізмів державного впливу та сприяє утвердженню правової держави. Її належне застосування є показником зрілості адміністративного правозастосування і поваги до гідності особи, що притягається до відповідальності.

РОЗДІЛ 2. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правова база та загальні підходи.

Для ґрунтовної характеристики даного питання вважаємо за доцільне в першу чергу звернутися до Конституції України як до акта найвищої юридичної сили для трактування поняття індивідуалізації адміністративних стягнень, щоб зрозуміти природу такого правозастосування в Україні.

Відповідно до частини другої статті 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [20].

Отже, можна стверджувати, що принцип індивідуалізації юридичної відповідальності, зокрема адміністративної, закріплено на конституційному рівні, а отже, він виступає однією з ключових гарантій справедливого застосування правових санкцій і повинен неухильно враховуватися при визначенні розміру та виду стягнення.

Крім того, як вже зазначалося, відповідно до статті 33 КупАП при накладенні адміністративного стягнення враховуються такі ознаки, як характер вчиненого правопорушення, особа правопорушника, ступінь його вини, майновий стан та обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність [18].

Проте, чітке тлумачення цього принципу в українському законодавстві не наводиться, що й породжує наявність відмінних поглядів та думок стосовно змістовної складової даного юридичного поняття.

Це питання досліджував кандидат юридичних наук Маринчак Євген Степанович. У його статті «Науково-практична проблематика застосування принципу індивідуальної юридичної відповідальності за порушення митних правил» він вказує, що: «... легальним джерелом визначення дефініції принципу індивідуалізації юридичної відповідальності можна вважати рішення Європейського суду з прав людини. За своєю сутністю цей принцип полягає в тому, що до юридичної відповідальності, за скоєне правопорушення, повинна бути притягнена особа, з вини якої сталося це правопорушення. Одним із

прикладів застосування принципу є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Булвес» АД проти Болгарії» від 22.01.2009 р. № 3991/03... в якому суд прийшов до висновку, що платник податку не може нести юридичну відповідальність за порушення своїми контрагентами податкової дисципліни. Аналогічну позицію Європейського суду з прав людини можна (надалі — ЄСПЛ) простежити у справах «Бізнес Супорт Центр проти Болгарії» від 18.03.2010 р. № 6689/03 ... та «Інтерсплав проти України» від 09.01.2007 р. № 803/02 ...» [22].

Також Маринчак Є.С. стверджує, що принцип індивідуалізації юридичної відповідальності, закріплений у Конституції України, полягає в тому, що юридичні процедури повинні гарантувати захист прав особи, яка притягається до відповідальності. Його мета — унеможливити необґрунтоване покарання людини за вчинки, яких вона насправді не здійснювала.

У контексті адміністративної відповідальності реалізація цього принципу умовно охоплює дві ключові стадії.

На першій з них уповноважений орган або посадова особа встановлює, хто саме вчинив правопорушення, а також оцінює підстави для притягнення цієї особи до відповідальності.

Друга стадія передбачає аналіз чинників, що можуть пом'якшити чи обтяжити відповідальність, а також інших важливих обставин для справедливого вирішення справи. Цей етап набуває особливого значення у випадках, коли закон передбачає можливість вибору міри покарання — щоб забезпечити адекватність санкції без надмірної суворості або надмірної м'якості.

2.2. Практика застосування індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні.

Розглянувши теоретичний аспект даного принципу, не менш важливо звернути увагу також на практичний.

У цьому контексті важливим є аналіз судової практики, яка демонструє фактичне застосування принципу індивідуалізації адміністративних стягнень.

До прикладу, Київський районний суд м. Одеси, розглянув справу № 947/12684/25 щодо вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.173-2 КУпАП і в постанові від 18.04.2025 року вказав наступне: «Враховуючи характер скоєного адміністративного правопорушення та його наслідки, особу правопорушника, вчинення ним адміністративного правопорушення вперше, виходячи з принципів законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації стягнення, суд вважає, що у даному випадку відсутня необхідність направлення ОСОБА_1 на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство, відповідно достатті 39-1КпАП України» [25].

Цей приклад свідчить про застосування диференційованого підходу: суд не застосовує автоматичне рішення, а балансує між нормою та конкретикою ситуації. Це демонструє реальне втілення принципу індивідуалізації, коли навіть при наявності типової санкції суд може зробити виняток, виходячи з обставин справи.

Крім того, Закарпатський апеляційний суд у справі № 308/10871/20 виніс постанову від 17.04.2025 року, в якій врахував обставини, які пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення та вказав, що це є проявом принципу індивідуалізації покарання (стягнення) [24].

Це рішення є цінним, оскільки принцип індивідуалізації не лише застосовано, але й чітко названо судом як юридичне підґрунтя для пом'якшення стягнення. Це вказує на свідоме використання принципу, а не лише інтуїтивне або ситуативне пом'якшення.

Важливо також врахувати роз'яснення Конституційного Суду України на офіційному вебсайті КСУ, де останній вкотре наголошує, що в законодавчому встановленні відносин із притягнення особи до адміністративної або кримінальної відповідальності обов'язково має бути дотриманий конституційний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності. Таким чином, установлення в актах публічного законодавства абсолютно визначених та (або) безальтернативних санкцій має збалансовано поєднуватись із наданням

суб'єкту накладення адміністративного стягнення або кримінального покарання дискреції в питанні визначення виду та розміру стягнення або покарання з урахуванням характеру вчиненого протиправного діяння, форми вини, характеристики особи, винної у вчиненні правопорушення, можливості відшкодування заподіяної шкоди, наявності обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність. Зокрема, потреба в індивідуалізації розміру штрафу є нагальною у випадках, коли цей розмір є істотним, унаслідок чого його застосування може бути надмірним втручанням у низку конституційних прав винної особи [1].

Ця позиція задає орієнтир для практики: індивідуалізація має бути не випадковим актом гуманності, а системною вимогою до всієї моделі адміністративної відповідальності. Саме КСУ підкреслює ризики порушення прав людини у разі застосування фіксованих санкцій без урахування особистих обставин.

Резюмуючи вищевикладене, можна зазначити, що аналіз судової практики в Україні свідчить про те, що принцип індивідуалізації адміністративних стягнень визнається судами і в окремих випадках активно застосовується. Водночас така практика ще не є сталою чи однорідною. Вона значною мірою залежить від суб'єктивної позиції суду та обмежується недосконалістю нормативної бази. Позиція Конституційного Суду чітко окреслює необхідність формалізації цього принципу не лише в правозастосуванні, а й у самому законодавстві, що має стати кроком до забезпечення більш справедливого й ефективного адміністративного провадження.

2.3. Проблеми та перспективи розвитку індивідуального підходу у застосуванні адміністративних стягнень.

Попри формальне закріплення принципу індивідуалізації адміністративних стягнень у національному законодавстві, практика його застосування залишається фрагментарною та недостатньо уніфікованою. Однією з основних проблем є відсутність системного нормативного механізму, який би

передбачав чіткі критерії для індивідуалізації. Зокрема, Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) містить лише загальні положення, які допускають урахування обставин справи та особи правопорушника, але не зобов'язують суб'єкта правозастосування дотримуватись визначеного алгоритму при виборі виду чи розміру стягнення.

Також варто відзначити, що у більшості складів адміністративних правопорушень передбачені фіксовані або надто вузькі межі санкцій, що обмежує реальну можливість для врахування індивідуальних особливостей особи правопорушника.

Крім того, науковці підкреслюють необхідність запровадження чітких критеріїв оцінювання обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, а також розширення дискреційних повноважень судів та інших уповноважених органів (наприклад, поліції). Зокрема, Ю. М. Грошев відзначає, що індивідуалізація відповідальності повинна спиратись на «нормативну модель, яка дозволяє обґрунтовано враховувати соціальні, психологічні та інші характеристики правопорушника» [16].

З огляду на це, вважаємо, що в перспективі реформування адміністративного законодавства доцільним буде:

1. Розширення меж адміністративних санкцій.
2. Запровадження уніфікованих методичних рекомендацій для органів державної влади з метою стандартизації підходів призначення санкцій.
3. Підвищення рівня правосвідомості посадових осіб.

Такі зміни стануть важливим сприяючим фактором реалізації принципів справедливості та побудови правової держави й гарантією дотримання прав людини у сфері адміністративної відповідальності.

Висновки до розділу 2

Дослідження національного підходу до індивідуалізації адміністративних стягнень дає змогу дійти кількох ключових висновків.

По-перше, чинне законодавство України закладає лише базові умови для врахування особистих обставин правопорушника, однак не містить чітко структурованого механізму їх практичного застосування. Це призводить до неоднорідної правозастосовної практики та створює ризики формалізму у прийнятті рішень.

По-друге, судова практика демонструє наявність прецедентів, у яких принцип індивідуалізації використовується усвідомлено, з акцентом на конкретні обставини справи. Однак подібні випадки радше є винятком, ніж правилом, і значною мірою залежать від професійної позиції конкретного судді або органу, що накладає стягнення.

По-третє, у публічному праві України досі не сформовано уніфікованих підходів до оцінки особистості порушника, що, з одного боку, обмежує реалізацію принципу індивідуального підходу, а з іншого — залишає значну частину рішень на розсуд правозастосовувачів.

Отже, удосконалення механізмів індивідуалізації адміністративних стягнень вимагає не лише технічних змін до законодавства, а й глибшого осмислення концепції відповідальності як інструменту справедливості, а не лише санкціонування. Визначення чітких стандартів, орієнтованих на баланс між загальним і конкретним, має стати одним з пріоритетних напрямів реформи адміністративного права.

РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

3.1. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Німеччині.

У Німеччині адміністративні покарання, зокрема грошові штрафи, індивідуалізуються з урахуванням ряду чинників, що стосуються як характеру самого правопорушення, так і особистості правопорушника. Такий підхід забезпечує відповідність і пропорційність покарання, а також сприяє реалізації принципів справедливості та правової рівноваги.

Правовою основою індивідуалізації є Закон про адміністративні правопорушення (OWiG), зокрема його § 17, який регламентує, що при визначенні розміру штрафу необхідно враховувати як ступінь вини, так і фінансове становище порушника. У цьому законі вказано наступне: «Підставою для визначення розміру штрафу є тяжкість адміністративного правопорушення та обвинувачення, яке висувається винному. Також враховуються фінансові обставини злочинця, але у випадку дрібних адміністративних правопорушень вони, як правило, не беруться до уваги» [6].

Для фізичних осіб індивідуалізація означає, що штрафи диференціюються залежно від таких факторів, як дохід, рецидив, мотиви вчинення правопорушення, щирість каяття та інші особисті обставини. Наприклад, якщо особа має невисокий дохід і вчиняє порушення вперше, суд може призначити більш м'яке покарання або дозволити сплату штрафу частинами. Натомість у випадку, коли йдеться про рецидив або грубу необережність, санкція може бути значно вищою.

Щодо юридичних осіб, наприклад GmbH або AG, застосовується § 30 OWiG. У таких випадках досліджується, чи мало місце порушення службових обов'язків з боку керівника компанії. Розмір штрафу визначається, зокрема, на підставі обороту підприємства. Наприклад, при порушенні вимог загального регламенту захисту даних (GDPR) штраф може сягати до 4% від річного світового обороту або 20 мільйонів євро — залежно від того, яка сума більша [6].

У практиці розрахунку адміністративного штрафу за порушення вимог загального регламенту захисту даних (GDPR) використовується концепція DSK (Data Protection Conference). В її основі — багаторівнева система, що передбачає визначення базової щоденної ставки штрафу відповідно до фінансової категорії компанії. Наприклад, для компанії X GmbH з річним оборотом 10 мільйонів євро базова ставка становить 5000 євро. У разі порушення середньої тяжкості цей показник множиться на коефіцієнт 4, що дає проміжну суму штрафу — 20 000 євро. За наявності пом'якшувальних обставин, наприклад співпраці з наглядовими органами, ця сума може бути знижена на 25%, у результаті чого фінальний штраф становитиме 15 000 євро.

Для ілюстрації застосування індивідуалізації до фізичної особи можна навести приклад порушення правил дорожнього руху. Громадянин М. перевищив швидкість у населеному пункті на 26 км/год. Його щомісячний чистий дохід становить 1800 євро, він не має попередніх порушень і щиро кається. За загальним каталогом штрафів таке порушення тягне за собою штраф у розмірі 115 євро та 1 бал у Фленсбурзькому реєстрі. Однак, враховуючи невисокий дохід, порушник може звернутися із заявою про зменшення штрафу або розстрочку його сплати, як це передбачено § 17 Abs. 3 OWiG.

Серйозність порушення в адміністративному праві Німеччини оцінюється за рядом критеріїв. Насамперед береться до уваги обсяг і чутливість даних, яких стосується порушення (особливо у справах щодо захисту персональних даних), тривалість правопорушення, а також потенційні наслідки для постраждалих осіб. Ці фактори впливають на початкове значення штрафу, яке потім коригується відповідно до встановлених коефіцієнтів, що відображають тяжкість порушення та пом'якшувальні або обтяжуючі обставини.

При призначенні штрафу також враховуються прикмети порушника:

1. Бажання співпрацювати: особи, які активно співпрацюють з органами влади та повідомляють про порушення, можуть розраховувати на зменшення штрафу.

2. Проникливість і каяття: якщо правопорушник демонструє проникливість і каяття, це також може мати пом'якшуючий вплив на вирок.
3. Розмір компанії та річний оборот: вищий оборот може призвести до більшого штрафу, оскільки покарання також має служити стримуючим фактором.

Таким чином, індивідуалізація адміністративних стягнень у Німеччині ґрунтується на чітко структурованій правовій моделі, що дозволяє забезпечити гнучкий, але водночас передбачуваний підхід до покарання як фізичних, так і юридичних осіб. Ця система ефективно поєднує принципи справедливості, пропорційності та економічної доцільності, зберігаючи баланс між захистом публічних інтересів і правами правопорушника.

Підсумовуючи, можна сказати, що індивідуалізація адміністративних стягнень у Німеччині досягається шляхом диференційованого врахування тяжкості порушення та обставин винного. Це має на меті забезпечити справедливість і пропорційність покарання.

3.2. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Польщі.

Польща є однією з країн Центральної Європи, яка поступово впроваджує європейські стандарти у сфері адміністративного права. Система адміністративних стягнень у цій країні поєднує елементи класичної правової моделі з інструментами індивідуального підходу до правопорушника. Це дозволяє більш ефективно реалізовувати принципи справедливості та пропорційності в адміністративному провадженні.

Індивідуалізація адміністративних стягнень у Польщі ґрунтується на положеннях Кодексу про адміністративні правопорушення (Kodeks wykroczeń), Кодексу адміністративного провадження (Kodeks postępowania administracyjnego) та спеціальних галузевих законів. У процесі визначення розміру покарання враховуються особисті характеристики порушника, обставини правопорушення, наявність попередніх порушень, а також

матеріальний стан особи чи компанії. У деяких випадках, особливо у справах, що стосуються конкуренції чи захисту персональних даних, передбачено можливість накладення значних штрафів, які коригуються з урахуванням масштабів підприємства або рівня доходу [14, 15].

Дослідження, проведені польськими наглядовими органами, підтверджують, що індивідуальний підхід до призначення штрафів сприяє зміні поведінки як фізичних, так і юридичних осіб. Великі компанії після отримання високих санкцій коригують свою ділову практику, аби уникнути подібних порушень у майбутньому. Це свідчить про наявність значного превентивного ефекту та доцільність застосування індивідуалізованих заходів адміністративної відповідальності [14, 15].

Отже, польський досвід демонструє, що індивідуалізація адміністративних стягнень, за умови належного правового регулювання та чіткої позиції органів влади, може стати важливим інструментом у боротьбі з правопорушеннями та підвищенні правової культури в суспільстві.

3.3. Індивідуалізація адміністративних стягнень у Норвегії.

Норвегія вирізняється високим рівнем правової свідомості населення та прозорістю роботи державних органів. Адміністративна відповідальність у цій країні побудована на принципах законності, пропорційності та справедливості, а індивідуалізація є важливою складовою системи правозастосування. Підхід до правопорушника завжди передбачає врахування конкретних обставин справи, що робить адміністративні санкції не лише формальним покаранням, а й засобом виховного впливу.

Правова основа індивідуалізації адміністративних стягнень у Норвегії закріплена в законі про адміністративні правопорушення. До того ж, у багатьох сферах діють спеціальні положення, які деталізують порядок накладення санкцій.

І фізичні, і юридичні особи можуть отримувати штрафи, розраховані індивідуально. Це стосується як порушень правил дорожнього руху, так і

складних справ, пов'язаних із конкуренцією або захистом персональних даних. Діяльність таких органів, як Норвезьке управління з питань конкуренції, Інспекція з охорони праці чи Поліція, засвідчує системність у підході до винесення санкцій і тісну співпрацю між державними інституціями.

Емпіричні дослідження свідчать, що індивідуалізовані адміністративні стягнення мають більший вплив на правосвідомість громадян і підприємств, ніж універсальні або символічні покарання. Вони стимулюють зміну поведінки, особливо серед високодохідних правопорушників, і сприяють зниженню рівня повторних порушень. Це підтверджено в дослідженнях з питань безпеки дорожнього руху, конкурентного права та захисту персональних даних [7].

Загалом, система індивідуалізації адміністративних стягнень у Норвегії демонструє приклад продуманого та гнучкого підходу до правопорушників. Завдяки врахуванню особистих і фінансових характеристик порушника, ступеня вини та співпраці з органами влади, вдається досягти не лише справедливості, а й високого рівня превенції. Такий підхід сприяє зниженню повторності правопорушень та підвищенню правової культури як серед громадян, так і серед бізнесу.

3.4. Індивідуалізація адміністративних стягнень у США.

Адміністративне право США функціонує в межах унікальної для континентальної Європи правової моделі. Внаслідок децентралізації та сильної ролі федеральних агентств Сполучені Штати не мають єдиного кодексу про адміністративні правопорушення. Кожне агентство самостійно встановлює правила та принципи застосування штрафів, що дозволяє оперативно та гнучко реагувати на порушення в різних сферах — від охорони довкілля до фінансів і захисту персональних даних.

Індивідуалізація адміністративних санкцій у США базується на дискреційних повноваженнях федеральних органів, які використовують власні Enforcement Guidelines. При цьому аналізується цілий комплекс чинників: тяжкість порушення, його тривалість і систематичність, наявність умислу чи

недбалості, фінансова спроможність суб'єкта, історія попередніх правопорушень, а також рівень співпраці з владою. У багатьох випадках значення має і ступінь відшкодування шкоди.

Приклад діяльності OSHA (Управління з охорони праці США) яскраво демонструє, як застосовується індивідуалізований підхід до санкцій. У 2023 році агентство наклало штраф понад 1 мільйон доларів США на будівельну компанію після фатального інциденту, пов'язаного з грубими порушеннями техніки безпеки [10].

Інший приклад — EPA (Агентство з охорони навколишнього середовища США), яке оцінює розмір штрафу за шкоду довкіллю, враховуючи характер забруднення, токсичність речовин, тривалість впливу та фінансові можливості правопорушника [12].

Ще один характерний випадок — діяльність SEC (Комісії з цінних паперів і бірж). Штрафи тут накладаються, зокрема, за інсайдерську торгівлю. При визначенні суми санкції враховується обсяг незаконно отриманого прибутку, рівень умислу, кооперативність правопорушника та можливість виплат потерпілим [13].

Особливо резонансними є справи, що розглядає FTC (Федеральна торгова комісія). Наприклад, якщо стартап незаконно збирає дані про дітей без згоди батьків (порушення закону COPPA), штраф може сягати 43 280 доларів за кожну дитину. Це положення чинне станом на 2024 рік. У більшості випадків сторони досягають мирової угоди (settlement), і остаточна сума штрафу коригується з урахуванням обставин справи [4].

Американська модель також передбачає, що співпраця з державними органами може суттєво зменшити суму штрафу. Це стимулює порушників до прозорості та активної участі в процесі врегулювання спору, що знижує адміністративне навантаження на систему.

Підходи, які реалізуються в США, значною мірою спрямовані не лише на покарання, але й на відшкодування завданої шкоди, що відрізняє їх від класичних

європейських систем, орієнтованих здебільшого на виховний або профілактичний ефект.

Резюмуючи вищевикладене, варто відзначити, що американський підхід демонструє широкий спектр інструментів індивідуалізації — від фінансової оцінки компаній до гнучкого розгляду пом'якшувальних обставин. Це створює складну, але ефективну систему адміністративного впливу, яка може бути джерелом цікавого досвіду для правових систем інших країн.

Висновки до розділу 3

У межах розділу було розглянуто практику індивідуалізації адміністративних стягнень у чотирьох зарубіжних країнах — Німеччині, Польщі, Норвегії та США. Аналіз показав, що, попри спільну мету — забезпечення справедливості, пропорційності та ефективності покарання, підходи до реалізації цієї мети в різних країнах значно відрізняються залежно від належності до певної правової родини.

Країни романо-германської правової системи (Німеччина, Польща, частково Норвегія) орієнтуються на детально врегульовані законодавчі норми, що регламентують не лише види адміністративних санкцій, а й порядок їх індивідуалізації. Тут значну увагу приділяють таким критеріям, як розмір доходу, повторність правопорушень, щирість каяття, соціальний статус тощо. В основі лежить ідея пропорційності як ключового принципу юридичної відповідальності.

На противагу цьому, англосаксонська правова система, яскравим прикладом якої є США, побудована на переважно прецедентному праві та автономії адміністративних органів. Тут немає єдиного кодексу, натомість кожна державна установа має власні «Enforcement Guidelines», де встановлюються індивідуальні критерії для визначення санкцій. Така модель надає широкі можливості для оперативного реагування на конкретні ситуації, однак вона водночас вимагає високого рівня професіоналізму та добросовісності з боку посадових осіб.

Узагальнюючи, можна зазначити, що індивідуалізація адміністративних стягнень у зарубіжних країнах є дієвим інструментом правозастосування, здатним забезпечити баланс між загальним превентивним ефектом покарання та захистом прав конкретної особи. Українському законодавству, яке продовжує інтеграцію у європейський правовий простір, варто враховувати досвід зарубіжних країн, поєднуючи нормативну чіткість романо-германської традиції з гнучкістю процедур англосаксонської моделі.

РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ.

4.1. Спільні та відмінні риси індивідуалізації адміністративних стягнень у різних країнах та правових системах.

Індивідуалізація адміністративних стягнень є ключовим елементом правозастосування, що реалізується в усіх сучасних правових системах. Незважаючи на належність до різних правових родин – романо-германської (Німеччина, Польща, Норвегія) та англосаксонської (США) – більшість країн визнають важливість гнучкого підходу до призначення адміністративних санкцій. Проте реалізація цього принципу істотно різниться за формою, джерелами регулювання та мірою автономності правозастосовців.

У країнах романо-германської правової системи індивідуалізація переважно детально врегульована в законодавстві. Так, у Німеччині § 17 OWiG містить чітку вказівку на необхідність врахування ступеня вини, тяжкості правопорушення та фінансового стану особи. Польське законодавство також містить норму про дискрецію у межах встановлених законом санкцій, дозволяючи органам влади враховувати особисті обставини. У Норвегії індивідуалізація реалізується через багаторівневу систему оцінки – від аналізу обставин правопорушення до можливості попередження або соціальної реінтеграції порушника.

Натомість у США, як представника англосаксонської системи, немає єдиного закону, що регулює адміністративні стягнення. Замість цього функціонують десятки спеціалізованих агентств (EPA, SEC, OSHA, FTC тощо), кожне з яких застосовує власні «Enforcement Guidelines». Це забезпечує значну гнучкість, але й призводить до фрагментарності правового регулювання. Американська модель акцентує не лише на покаранні, але й на відшкодуванні шкоди, особливо у сфері економічних чи екологічних правопорушень.

Спільними для всіх розглянутих країн є:

- визнання значущості індивідуального підходу до правопорушника;
- використання таких критеріїв, як тяжкість діяння, намір, майновий стан, повторність, співпраця;

- поступовий відхід від суворого формалізму на користь оцінки фактичних обставин справи.

Серед ключових відмінностей:

- рівень деталізації у законі (чітко прописано в Німеччині, більш гнучко – у США);
- роль судів (у Польщі — активна, у США — часто обмежена агентськими повноваженнями);
- структура системи (уніфікована – у Європі, децентралізована – у США).

4.2. Переваги, недоліки та перспективи імплементації зарубіжного досвіду індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє сформулювати низку пропозицій щодо вдосконалення української моделі адміністративної відповідальності.

До переваг зарубіжних моделей, придатних до імплементації в Україні, можна віднести:

1. Німецький підхід до визначення розміру штрафу з урахуванням доходу, що дозволяє зберігати баланс між покаранням і соціальною справедливістю;
2. Норвезьку орієнтацію на відновне правосуддя та запобігання рецидиву, що може бути корисним у справах щодо неповнолітніх або малозначних правопорушень;
3. Американську систему внутрішніх політик і рекомендацій, яка може бути адаптована як інструкції для українських контролюючих органів;
4. Польський досвід судового контролю за адміністративними санкціями, що гарантує вищу справедливість при оскарженні рішень.

Однак пряма імплементація зарубіжного досвіду може стикнутися з низкою викликів. Серед них — інституційна слабкість, відсутність єдиної системи електронного обліку правопорушень, нерівномірна підготовка кадрів та уповільнений темп адаптації нових правозастосовчих підходів.

Незважаючи на наявні труднощі, перспективи розвитку інституту індивідуалізації адміністративних стягнень в Україні позитивними. Серед

найбільш реалістичних кроків, які можуть суттєво вплинути на ефективність правозастосування, варто відзначити запровадження чітких механізмів визначення розміру штрафу з урахуванням матеріального становища особи, обов'язкову аргументацію рішень адміністративних органів із посиланням на конкретні обставини справи, підвищення рівня професійної підготовки посадовців у сфері адміністративного права, а також напрацювання загальнодоступних практичних рекомендацій для типових ситуацій, що часто зустрічаються у правозастосовчій діяльності.

Комплексне втілення таких змін дозволить не лише зменшити кількість помилок і оскаржень, а й підвищити прозорість, справедливість та передбачуваність адміністративної юстиції, що є запорукою довіри громадян до державних інституцій.

Висновки до розділу 4

Проведений порівняльний аналіз підходів до індивідуалізації адміністративних стягнень у країнах романо-германської та англосаксонської правових систем дав змогу виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності у правозастосовчій практиці. В усіх досліджених країнах визнано значущість індивідуального підходу до адміністративного правопорушника як необхідної умови справедливого та ефективного покарання.

Досвід Німеччини, Польщі, Норвегії та США свідчить про те, що ефективна індивідуалізація можлива лише за наявності чітких законодавчих критеріїв, дискреційних повноважень органів влади та належного контролю за правозастосуванням.

Для української правової системи ці підходи можуть бути корисними з точки зору адаптації найкращих практик. Водночас їх імплементація має враховувати особливості національного правового контексту та потребує системних змін — як у законодавстві, так і в практиці адміністративного правозастосування.

ВИСНОВКИ

У межах цієї курсової роботи було проведено комплексне дослідження інституту індивідуалізації адміністративних стягнень, його теоретичних засад, правового регулювання в Україні, а також порівняльного аналізу із зарубіжною практикою.

Індивідуалізація адміністративного стягнення є необхідною умовою реалізації принципів справедливості, пропорційності та верховенства права. Це підтверджується як на доктринальному рівні, так і у практиці Конституційного Суду України. Проте національна правозастосовча практика поки що не завжди забезпечує повноцінне врахування всіх значущих обставин конкретної справи. Причинами цього є як нечіткість законодавчих норм, так і недостатній рівень правової культури окремих суб'єктів владних повноважень.

Порівняльний аналіз практики індивідуалізації в Німеччині, Польщі, Норвегії та США дав змогу визначити низку ефективних інструментів, які можуть бути частково або повністю імплементовані в українську модель.

У перспективі доцільним є оновлення національного законодавства з урахуванням вказаних елементів, а також підвищення кваліфікації посадових осіб, відповідальних за застосування адміністративних стягнень. Це дозволить забезпечити не лише правову, а й соціальну ефективність системи адміністративної відповідальності в Україні, зміцнити довіру до інститутів державної влади та наблизити правову систему до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституційний Суд України. *Конституційний Суд України: Офіційний вебсайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka/61> (дата звернення: 23.04.2025).
2. Arbeidstilsynet – Norwegian Labour Inspection Authority. Official website. URL: <https://www.arbeidstilsynet.no> (дата звернення: 23.04.2025)
3. Datatilsynet – Norwegian Data Protection Authority. Official website. URL: <https://www.datatilsynet.no> (дата звернення: 23.04.2025)
4. Federal Trade Commission (FTC), Enforcement Policy Statements and Penalty Determination Guidelines. URL: <https://www.ftc.gov> (дата звернення: 24.04.2025)
5. Forvaltningsloven [Закон Норвегії про адміністративне провадження]. URL: <https://lovdata.no> (дата звернення: 23.04.2025)
6. Gesetz über Ordnungswidrigkeiten (OWiG). § 17 Höhe der Geldbuße. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/__17.html (дата звернення: 23.04.2025)
7. Konkurransetilsynet – Norwegian Competition Authority. Official website. URL: <https://konkurransetilsynet.no> (дата звернення: 23.04.2025)
8. Miljødirektoratet – Norwegian Environment Agency. Official website. URL: <https://www.miljodirektoratet.no> (дата звернення: 23.04.2025)
9. Norwegian Police: Traffic fine system. Official reports and analysis. URL: <https://www.politiet.no> (дата звернення: 23.04.2025)
10. Occupational Safety and Health Administration (OSHA). Penalties and Citation Guidelines. URL: <https://www.osha.gov> (дата звернення: 24.04.2025)
11. Tollvesenet – Norwegian Customs. Official website. URL: <https://www.toll.no> (дата звернення: 23.04.2025)
12. U.S. Environmental Protection Agency (EPA). Civil Penalty Policies and Guidelines. URL: <https://www.epa.gov/enforcement> (дата звернення: 24.04.2025)
13. U.S. Securities and Exchange Commission (SEC). Administrative Sanctions. URL: <https://www.sec.gov> (дата звернення: 24.04.2025)

14. UODO – Urząd Ochrony Danych Osobowych. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://uodo.gov.pl> (дата звернення: 23.04.2025)
15. UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Oficjalna strona internetowa. URL: <https://uokik.gov.pl> (дата звернення: 23.04.2025)
16. Грошев Ю. М. Принцип індивідуалізації адміністративної відповідальності: теоретичні та практичні аспекти. Юридичний вісник. 2021. № 2. С. 58–63.
17. Когут О.В. Напрямки удосконалення законодавчого регулювання адміністративних стягнень. URL: <http://univer.km.ua/visnyk/1317.pdf> (дата звернення: 22.04.2025).
18. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 17 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
19. Коломоєць Т. О. Особисті адміністративні стягнення — невід’ємна складова новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства. Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки. 2013. № 2(1). С. 103–108.
20. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.04.2025).
21. Корнієнко Т. М. Адміністративна відповідальність: теоретико-прикладні аспекти. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 240 с.
22. Маринчак Є. Науково-практична проблематика застосування принципу індивідуальної юридичної відповідальності за порушення митних правил. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v4.16> (дата звернення: 23.04.2025).
23. Панасюк О. Теоретичний огляд адміністративного стягнення: поняття і мета. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2020. № 3. С. 126–130.

- 24.Постанова Закарпатського апеляційного суду від 17.04.2025 у справі № 308/10871/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126687987> (дата звернення: 23.04.2025).
- 25.Постанова Київського районного суду м. Одеси від 18.04.2025 у справі № № 947/12684/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126719477> (дата звернення: 23.04.2025).
- 26.Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Барсеяна Геворка Сенекеримовича та Ліненко Наталії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності) : Рішення Конституц. Суду України від 15.06.2022 № 4-р(II)/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-22#Text> (дата звернення: 23.04.2025).